

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Гривнака Богдана Любомировича на тему: «Модернізація системи освіти України як чинник ціннісно-світоглядної визначеності суспільства», подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.10 – філософія освіти

Сучасне суспільство позиціонується як суспільство знань. Саме тому, філософське осмислення освітніх процесів і тенденцій, що відбуваються в соціумі є своєчасним і актуальним. Крім того, сформоване інформаційне і сучасне постінформаційне суспільство несуть на собі відчутні ознаки технологічності, гуманістичної спустошеності тощо. З огляду на зазначені фактори, запропоноване для розгляду дисертаційне дослідження підкреслює важливість саме філософської освіти, спираючись, в тому числі, й на її прагматичну спрямованість.

Сьогодні реформування освіти постає особливо нагальним завданням для української держави, адже вироблення сучасної концепції освіти дозволить надолужити втрачені за останні два десятиліття позиції в контексті міжнародного розподілу праці, розвинути нові галузі економіки, заклавши потужний фундамент її модернізації. Більш за те, значення освіти та її реформування у вітчизняному контексті Богдан Любомирович справедливо тлумачить не лише як підґрунтя економічної модернізації країни, а у більш фундаментальному сенсі збереження національної ідентичності, а також подолання посттравматичного синдрому перших років незалежного розвитку держави, наслідки якого наше суспільство гостро переживає й досі.

Дослідження, яке сьогодні є предметом обговорення, спрямоване на «пошук оптимального шляху модернізації освітньо-виховної сфери в сучасній Україні» – процес, який реалізується впродовж життя.

Актуальність дисертаційного дослідження Богдана Любомировича «Модернізація системи освіти України як чинник ціннісно-світоглядної визначеності суспільства» визначається сучасним реформуванням вітчизняної вищої освіти з метою створення якісно нової системи підготовки високоосвічених спеціалістів інформаційного суспільства.

Спираючись на методологічні функції філософії освіти як дослідницької галузі педагогіки, дисертант актуалізує ці завдання й пропонує розробку оновлених підходів до навчання й виховання молодого покоління та можливостей практичного вирішення проблеми розбудови системи безперервної освіти, «адже навчання протягом усього життя – це не забаганка окремої особистості, а нагальна потреба і вимога часу», яка повинна стати засобом особистісного і професійного розвитку особистості, відтворення інтелектуального та духовного потенціалу нації, визначальним фактором науково – технічного та соціально-економічного прогресу в Україні.

Автором вивчено й критично проаналізовано відомі досягнення й теоретичні положення багатьох дослідників у галузі філософії освіти з питань осмислення феномена освіти. Аналіз широкої джерельної бази дозволив Богдану Любомировичу виявити закономірності розвитку, окреслити сучасні тенденції вищої освіти. Перевагою запропонованого дослідження є визначення меж взаємоперетину філософії освіти й виховання, філософії виховання й виховання філософією у теоретичній реконструкції форм і способів спілкування поколінь з метою окреслення теоретико-методологічних підходів до формування світогляду особистості засобами філософських знань у вищій школі.

Спираючись на дослідження сучасних вітчизняних науковців, дисертант слушно визначає основні категорії сучасної моделі вищої освіти: універсальність, цілісність, фундаментальність, компетентність і професійність, гуманізація і гуманітаризація.

Відправним пунктом роботи є те, що Богдан Любомирович висунув гіпотезу про необхідність обґрунтування та практичної реалізації нових методологічних підходів до формування світогляду майбутніх педагогів засобами філософських наук з метою подолання негативних наслідків трансформаційних процесів в освіті України.

У цьому контексті окремої уваги заслуговує деякі положення наукової новизни. Зокрема, автор слушно зауважує щодо необхідності освітньої модернізації, яка уможлиблює саморозвиток й самоактуалізацію людини в нових умовах. Освіта постає, з одного боку, як сутнісний вияв екзистенційно-світоглядного відношення людини до світу, у якому на основі виховання цінностей розвивається людська суб'єктивність, з іншого боку, людська суб'єктивність виявляється лише складовою екзистенційної комунікації. Така необхідність носить не лише деонтологічний характер – швидше належність освітньої модернізації є складовою об'єктивної неминучості модернізаційних процесів в освіті, які людина може інтеріоризувати і з повним правом використовувати у власних інтересах – мірою особистісних досягнень та мірою її функціонального включення у глобальні та локальні соціальні контексти.

У теоретичному аспекті тема дослідження Гривнака Б.Л. підіймає надзвичайно важливу для сучасної філософії освіти проблематику. Існування людства на початку XXI століття тісно пов'язане з новими стратегіями розвитку, що формуються на основі знань, інформації, високоефективних технологій. Тому становлення відповідної системи освіти є одним з найважливіших пріоритетів поступального розвитку всіх країн і народів сучасного світу.

Радикально змінились умови (економічні, соціальні, політичні, духовні) функціонування освітніх закладів, які модифікують основні цілі навчання та виховання. Педагогічна спільнота зазнає небачених раніше впливів, у результаті чого традиційні настанови дедалі більше виявляють свою невідповідність тим вимогам, які висуваються перед освітою, зокрема нинішнім її етапом розвитку, пов'язаним із переходом людства до

інформаційного суспільства. Водночас у розв'язанні головних освітніх проблем особливого значення набуває розуміння доконечності зміни пануючої парадигми, зумовленої потребами інформаційного суспільства.

Залежність ефективності навчально-виховного процесу від інформаційного складника стає все більш очевидною, а це спонукає до модернізації освіти відповідно до вимог інформаційної цивілізації як нової стадії розвитку людського співтовариства. Специфіка сучасної ситуації – в усвідомленні вирішального впливу гуманітарної освіти на становлення інформаційного суспільства. Здатність ефективно розв'язувати проблеми визначає рівень особистої компетентності, міру культурної зрілості людини, її соціальну якість, а це передбачає не тільки освоєння знань, а й формування в процесі освіти адекватних сучасному рівню цивілізаційного розвитку ціннісних орієнтацій.

Одним із перспективних шляхів удосконалення інформаційної підтримки вищої освіти є створення єдиного інформаційного простору, в якому впроваджуються новітні інформаційні та телекомунікаційні технології, використовуються унікальні інформаційні ресурси, природно формується культура, що породжується інформаційною добою, реалізуються інтереси та потреби індивідів і соціальних груп. Освітня політика стає більш відкритою для громадськості, набуваючи форм практичної реалізації кращих з обговорюваних і вивіренних наукою різноманітних альтернативних стратегій.

За об'єкт дослідження було визначено систему освіти України в контексті потреб і ризиків суспільного розвитку, предметом дослідження постали філософсько-концептуальні обґрунтування модернізації вітчизняної системи освіти в умовах суспільних трансформацій в Україні з часу здобуття нею державної незалежності.

Методологічне спрямування дослідження Гривнака Б.Л. загалом зумовлене положенням про те, що філософія освіти є методологічним орієнтиром сучасних освітньо-виховних процесів, а філософське знання утримує в собі значний світоглядно-формуючий потенціал з урахуванням сучасної соціокультурної ситуації в Україні.

Дослідницькі завдання, висунуті дисертантом, що полягали в основному у визначенні трансформаційних векторів розвитку вищої освіти засобами філософського знання, обґрунтуванні й в розробці нової концепції «суспільно-орієнтаційної невизначеності» суспільства, виконані й перевірені.

Особливістю даної роботи є масив першоджерел, опрацьованих автором, що заклало потужний історико-філософський фундамент для сучасного аналізу соціально-філософських тенденцій з їх практично-прагматичним навантаженням. Кожен розділ дослідження ґрунтується на першоджерелах і містить авторські висновки, що є особливо цінним.

Також імпонує те, що Богдан Любомирович вказує на форми практики безперервної освіти – це дистанційне навчання, мережева комунікація, медіаосвіта. Тобто дисертант ставить наголос на практичному аспекті визначення вищої освіти.

Зосередження дослідницької уваги на особливості економічної моделі вищої освіти в умовах «економіки знань» є затребуваним з тієї причини, що такий аналіз має значення, з одного боку, для держави і колективу, в якому працює людина, з другого – для самої людини, яка йде на певні витрати тоді, коли цей процес не фінансується з інших джерел.

Справедливими є міркування Богдана Любомировича стосовно того, що традиційна модель освіти, яка ґрунтується на суб'єкт-об'єктному типі відносин, не може забезпечити розвиток такої особистості, вона націлена на зовсім інші пріоритети – виховання одновимірної людини, яка повинна відповідати встановленим стандартам. І тут не залишається місця для індивідуальності. Саме тому нагальною постає необхідність реформування освіти з позицій людиноцентризму, яка спрямована не на стандартизацію та відбракування, а на виявлення та розкриття здібностей людини, її повноцінну самореалізацію в житті. Важливим аспектом в цьому відношенні є використання ідей діалогічної освіти, де учень розглядається як рівноправний учасник освітнього процесу, а мета педагога – створення умов для виникнення інтересу учня щодо певної проблеми та допомога останньому у її пізнанні.

Дана дисертація презентує попри звернення автора до декількох філософських традицій, а відповідно й складність дослідницького завдання, доволі простий і доступний спосіб викладу авторських позицій. Це є великою заслугою автора, адже ця простота є філософських узагальнень, які сприяли виявленню спільної сутності у тих елементах, які утворюють єдину багатовимірну структуру предмету дослідження. Таким чином, дисертаційна робота відзначається ретельно науково опрацьованим змістом, логічним структурним викладом, узгодженістю концепції і висновків. Матеріали дисертаційного дослідження дають змогу також дослідити зв'язок між науковими розробками у сфері різних соціальних та гуманітарних наук, які стосуються проблематики ролі освіти у глобалізаційних змінах суспільства на усіх рівнях його функціонування.

Результати наукового дослідження, основні концептуальні ідеї та висновки, сформульовані в дисертації, належним чином відображені у наукових публікаціях автора, пройшли достатню апробацію і доповідались на міжнародних науково-практичних конференціях.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження в цілому, слід все ж висловити кілька зауважень та побажань:

1. Попри те, що інформація та знання в роботі чітко розрізняються, аналіз їх стосунків не доведено до виявлення конфлікту, який виникає між інформацією та знанням в сучасному світі глобальних інформаційних мереж. Також за межами уваги дисертанта залишились некогнитивні змісти свідомості (ідеї, віра, переконання, цінності, ідеали, надії тощо), які мають велике значення для конституювання особистості і які піддаються сильній ерозії в сучасному інформаційному середовищі. Аналіз конфлікту інформації та знання, а особливо ролі у його подоланні системи освіти, безперечно збагатив би зміст дисертації. Так само феномен освіти постав би більш змістовним, якби були враховані не лише його когнітивні, а й світоглядно-аксіологічні функції. Поняття «суспільство знань» зовсім не означає, що свою конститутивну роль у самовизначенні людини зберігають лише знання; роль світоглядних, ціннісних, моральних чинників залишається неусувною, і

освіта опікується цими культурними чинниками не менше, ніж поступом та трансляцією знання.

2. Важливими факторами в глокально-глобалізованих умовах можна вважати тенденції парадигматизації та плюралізації освітнього середовища, освітніх інституцій та освітньої сфери загалом, а вагомого значення набувають плюралізм, міждисциплінарність та мультипарадигмальність з огляду на те, що новітня глобальна освітня парадигма виникає у зв'язку з поширенням концепції освіти протягом усього життя. Варто було б конкретизувати, яким чином і в який спосіб глобальна освітня парадигма, плюралізація освітнього середовища впливають на освіту. Це потребує більш чіткого уточнення.

3. По всьому тексту дисертації освіта використовується як загальне поняття. Однак у сучасному світі освітнє середовище є складним і гетерогенним: з одного боку, діє вельми значне розмаїття освітніх інституцій з різними освітніми цілями та ефектом, з іншого – все більш активну роль відіграють неінституційні форми освіти, значення яких зростає у світлі принципів «безперервності освіти» та «освіти впродовж життя». Використання загального поняття освіти вочевидь замало для виявлення особливостей цієї складної освітньої ситуації та впливу різних її елементів на трансформацію «суспільства знань».

4. Бажано було б здійснити в роботі аналіз особливостей «суспільства знань» в кодах певних культур у їх зіставленні чи порівняльному аналізі. Те ж стосується і в цілому проблеми ідентифікації людини в інформаційній реальності. Йдеться про смислові конотації щодо різних культур, про певне розкодування поданої універсальності.

Зазначені зауваження не спростовують загальної позитивної оцінки дослідження, підкреслюючи внесок дисертанта в розвиток філософії освіти в Україні як методологічної дисципліни. Запропонована робота відрізняється фаховим підходом і знаковою компетентністю дослідника. В цілому дисертацію можна окреслити як системне, всебічне, цілісне і ґрунтовне дослідження означеної проблеми, яке відповідає всім вимогам до

кандидатських дисертацій. Зміст дисертації відповідає спеціальності 09.00.10 – філософія освіти, за якою вона подається до захисту, а зміст автореферату є ідентичним до основних положень дисертації.

Мета дослідження, що полягала в концептуалізації філософсько-концептуальних основ розвитку вищої освіти в умовах модернізації освітньої системи України, повністю досягнута.

ВИСНОВОК: на основі аналізу дисертації, публікацій, є підстави для висновку що дисертація Гривнак Б.Л. є завершеним самостійним дослідженням з актуальної проблеми, в якій отримані нові науково-обґрунтовані результати в філософії освіти. Робота виконана на високому науково-теоретичному рівні, має важливе теоретичне та практичне значення, відповідає вимогам пункту Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 до кандидатських дисертацій, а її автор Гривнак Богдан Любомирович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти.

Доктор філософських наук, професор,
заступник декана факультету
соціально-психологічних наук та управління
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

А.О. Ярошенко
ЗАВІРЯЮ: зав. канцелярією
НПУ ім. М.П. Драгоманова
Підпис
« 16 » 06 20 16 р.